

Ginyes catalans

ALBERT TELESE I COMPTE

*Historiador de l'art català segons
l'Institut d'Estudis Catalans.
President d'Honor de l'Associació
Catalana de Ceràmica.*

GINYS CATALANS

Conjunt d'almorratxes.
Catalunya, s. XVIII.
Fotografia: © Galeria
Artur Ramon,
Barcelona.

L'ALMORRATXA
DE VIDRE

Almorratxa.
Catalunya, s. XVIII.
Col·lecció particular,
Barcelona.

La història de l'art català està plena de fites presents en la memòria de tothom. Moltes de les seves obres formen part del patrimoni universal i, per tant, d'elles se n'ha parlat i escrit a bastament i amb plena justificació. Des de l'art romànic i el gòtic obrats a Catalunya fins als grans artistes dels segles XIX i XX (mestres de Täüll, Mur, Pedret etc.; pintors com Huguet, Serra, Ferrer o Borrassà fins a artistes com Gaudí, Miró, Dalí o Casals entre altres), l'art català ha lluitat amb llum pròpia en el panorama mundial.

A Catalunya hi han hagut a més d'aquestes personalitats il·lustres, molts altres artistes rellevants en el món de l'arquitectura, la pintura, l'escultura, la música, la literatura i en les arts aplicades com la joieria, l'orfebreria, el mobiliari, la ceràmica etc; però l'aspecte que es vol posar en evidència aquí és un altre.

L'objecte resultant de l'activitat artesanal està en un altre nivell però no deixa de tenir una gran notorietat quan n'utilitza l'enginy per assolir uns reptes concrets o unes solucions innovadores. Habitualment anònimes, aquests tipus d'obres no posseeixen el prestigi, l'empenta ni el magnetisme de l'obra d'art perquè neixen fruit d'una necessitat determinada per un ús concret. Però amb justícia, i al seu nivell, se les ha d'atorgar la seva transcendència, ja que han sigut de molta utilitat per a la vida quotidiana o per al benestar general.

Aquest recull d'enginyers catalans vol retre homenatge a certes obres nascudes de l'activitat artesanal a Catalunya. S'han destriat prop d'una quinzena de disciplines que per diverses circumstàncies duen un segell d'origen, desenvolupament o adaptació específicament català i en el ben entès que qualsevol país podria fer el mateix en unes altres matèries, perquè la inventiva humana és una qualitat universal que com les aus del cel i els peixos del mar no té fronteres. Volem, doncs, que quedi ben clar que els artesans del nostre país, en l'exercici de la seva professió, no foren superiors ni inferiors als d'altres contrades. Si de cas foren eminentment pràctics a l'hora de trobar solucions per a millorar el rendiment d'alguns objectes o aparells.

L'almorratxa de vidre

GABRIEL VILLARONGA
I SÁNCHEZ

Col·leccionista de vidre català

El vidre dels segles XVI al XVIII és un dels exemples més destacats de les arts decoratives obrades a Catalunya. És un objecte molt valorat arreu del món i està present en els museus especialitzats de més prestigi internacional. Dona un important salt qualitatiu a principis del s. XVI, amb la incorporació de tècniques pròpies de la producció veneciana. Aquesta influència, anomenada *a la façona de venise*, és rebuda en tot l'àmbit europeu, però sens dubte és a Catalunya on s'assimila millor i dona lloc a peces d'una gran qualitat i originalitat.

També es notable la influència rebuda de Síria, a causa de la importància del comerç existent entre la Corona Catalanoaragonesa i el Pròxim Orient fins a principis del S.XV.

Entre les diverses formes del vidre català cal esmentar l'almorratxa, nom que apareix ja en un document del 1358, i en d'altres de 1384 i 1396, tots ells de la Cúria Fumada de Vic. Un d'aquests documents parla d'una *almorratxa de vidra blau dobres de dames*. Segons Gudiol, tot fa pensar en una producció autòctona catalana, encara que també podria haver-se fet, per encàrrec, a Síria. El nom d'almorratxa o morratxa prové del mot àrab que descriu l'objecte que serveix per espargir aigua de roses. Era un objecte molt consolidat entre les formes de vidre català perquè estava present en tota mena de festes, balls i celebracions. De fet eren perfumadors i s'elaboraven amb dues formes característiques: l'almorratxa amb base, de caràcter més domèstic, i la de mà, sense peu, que es llua en els balls populars dits "ball de l'almorratxa", en els quals tenia un paper rellevant. La seva complexa arquitectura incloïa fils estirats que s'adornaven amb cintes de tela entrellaçades i flors.

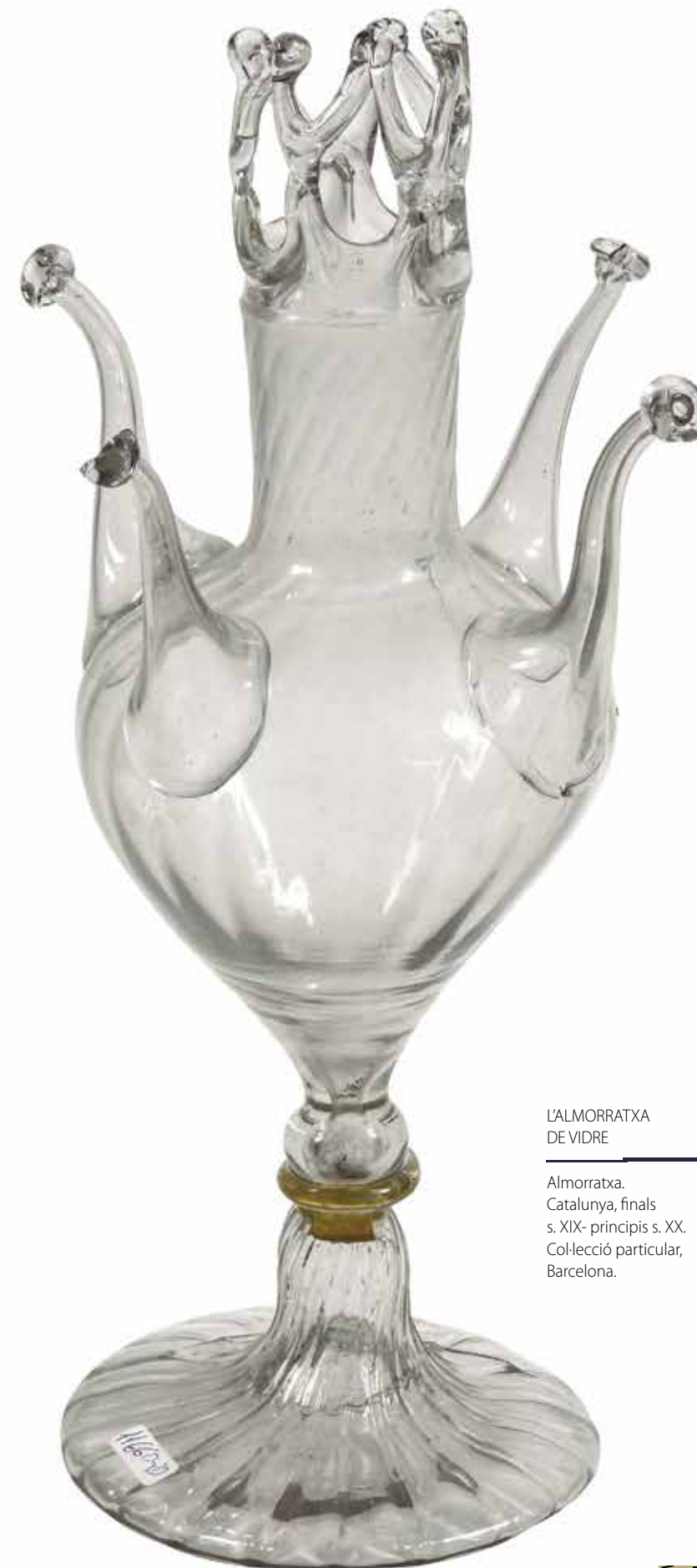
L'evolució de l'almorratxa es pot seguir des dels segles XVI-XVII, però la forma més habitual és la del XVIII, època en la qual els vidriers catalans hi apliquen tota la seva fantasia i creativitat per a satisfer els gustos del poble. L'abundància d'almorratxes datades a partir del s. XVIII suggereix que l'objecte no esdevingué popular fins a l'entorn del 1700.

L'almorratxa del s. XVIII habitualment és de dipòsit bicònic amb quatre brocs verticals i coll central reduït a la mínima expressió. El peu varia segons siguin almorratxes de mà o de peu. La majoria tenen el dipòsit decorat amb ratlles de lacticini, cresteries i rosetes de vidre incolor, blanc o blau. Les parets del dipòsit tenen, en molts casos, un lobulat helicoid. És un objecte d'una gran personalitat i tècnicament complex. Mostra, com la majoria de produccions del s. XVIII, una factura acurada de parets molt primes, però, a més a més, ofereix un gran virtuosisme per la superposició d'elements decoratius, com fils aplicats, gotes pinçades o crestes. Tot plegat fa que sigui una de les tipologies de vidre català més apreciades.

Transcrivim ara un paràgraf de Violant i Simorra publicat en la seva obra *Art popular decoratiu a Catalunya* [Barcelona, 1948 p. 152] per entendre millor el vessant etnogràfic de l'almorratxa:

<fou molt usada en els llevants de taula i balls de plaça en les festes majors de molts pobles de Catalunya. La duïen les majorales del Roser d'alguns pobles, com és ara Hostalets de Pierola, en presentar-se amb la bacina de la Mare de Déu, en els llevants de taula de bateigs, noces i altres solemnitats familiars, i amb ella ruixaven d'aigua-ros, antany, o d'aigua de colònia, més modernament, tots els que feien caritat a la Mare de Déu. A Campdevàrol, en el ball ritual de les caputxes, ballat pels pavorades i pavoresses del Roser, ells portaven una almorratxa guarnida de cintes a la mà, amb la qual anaven perfumant d'aigua-ros ara i adés, cadascun la seva companya. I a Blanes, així com en altres pobles de la nostra costa de Llevant o Maresme, per la festa major, el ball de les almorratxes era el més típic i tradicional de la diada; en ell, "l'autoritat local i els obrers de la patrona començaven la dansa, invitant les dames en la forma usual per a treure-les a ballar. Fent bracet amb llurs parelles, donaven dues voltes a l'entorn de la plaça i després se dirigien a algun dels galants presents i li presentaven la dama. Aquell li ofería el braç, prenia una morratxa plena d'aigua, en tirava un raig a terra, i així anava fent amb quantes morratges li presentaven durant la dansa">.

El fet que l'almorratxa existeixi solament a Catalunya suggereix que va ser creada amb una finalitat ben concreta: la de base, per a ser utilitzada com a perfumador en els salons; la de mà, per perfumar els balladors mentre dansaven. ■

L'ALMORRATXA
DE VIDRE

Almorratxa.
Catalunya, finals
s. XIX- principis s. XX.
Col·lecció particular,
Barcelona.